

Література:

1. Бабенко Б. Досвід використання Портфоліо // Директор школи. – 2008. – № 4. – С. 7-15.
2. Європейське мовне портфоліо: Методичне видання / Уклад. О. Кар'пюк /- Тернопіль: Лібратора, 2008. – 112 с.
3. Кар'пюк О. Д. Українська модель ЄМП має всі шанси з'явитися у найближчій перспективі // English. – 2008. – №41. – 425 с.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під керівництвом Ніколаєвої С. Ю. – К. : Ленвіт, 1999. - 320 с.
5. Портфоліо ученика середньої школи / авт.-сост. И. Юдина. – Волгоград: Учитель, 2007. – 35 с.

Савкова Н. О.*

**ВИКОРИСТАННЯ ЛОГІЧНИХ СХЕМ-КОНСПЕКТІВ
НА УРОКАХ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

У даній статті розглядається практичне застосування методу використання логічних схем-конспектів у сучасній школі.

Однією з актуальних проблем вивчення світової літератури є зацікавлення учнів текстом твору і його аналіз. Певна кількість сучасних школярів (а часом майже 50 % класу) погано запам'ятовують матеріал уроку, особливо якщо необхідно прочитати твір, хоча й невеликий за обсягом. Метод логічних схем-конспектів стимулює працю учнів на уроці і їхню участь у роботі вчителя, коли складається схема, наприклад, на дошці (учні «підказують» учителю, що і як робити у схемі). Виникає той необхідний діалог між учителем та учнями, якого часом так бракує на уроці [1, 2].

«Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію», – такі слова давньокитайського філософа Конфуція [5] можуть бути ілюстрацією до методу використання логічних схем-конспектів на уроках світової літератури. Проте мудрість Конфуція для сучасних учнів може мати таке трактування: «Слухаю, бачу – і пам'ятаю, роблю – і розумію». Нові покоління людей навчилися аналізувати інформацію, яка надходить із навколишнього середовища за допомогою телебачення, Інтернету. Необхідна інформація копіюється та розміщується в так званих «папках» за певними темами, з вибраними позначками для швидкого знаходження цієї інформації. Саме таким умінням учнів аналізувати вчитель і може скористатися, пропонуючи скласти логічну схему-конспект під час (або після) вивчення художнього твору. Як виглядатиме ця схема, залежить від сприйняття й розуміння твору учнями. Такий варіант співпраці, коли учні разом з учителем, вивчаючи певний художній твір, складають логічну схему-конспект, можливий

* © Савкова Н. О.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

у 7-11 класах, бо в 5-6 класах – це лише підготовчий етап для аналізу художнього твору за допомогою логічних схем-конспектів, етап, на якому зразки логічних схем може запропонувати вчитель, не нав'язуючи власної думки.

Проблему вивчення, аналізу художнього твору можна вирішити за допомогою методу логічних схем-конспектів. Використання наочності у вигляді схем у вивченні світової літератури сприяє одержанню нових знань, є засобом узагальнення та міцного засвоєння навчальної інформації, формування вмінь і навичок структурування та систематизації навчального матеріалу.

Технології складання, класифікації, методика варіативного використання логічних схем-конспектів були запропоновані Матюшкіною Т. П. [4], ЛісноюТ. Ф. [3] у журналі «Зарубіжна література» (Видавничої групи «Основа») у 2003 і 2007 роках відповідно. Важко не погодитися із цими авторами в тому, що робота з логічною схемою-конспектом – це універсальний засіб навчання, адже схеми можна представляти у звичайному, графічному вигляді, через викладення на папері, зроблені в ході уроку на шкільній дошці, у комп'ютерному варіанті.

Логічна схема-конспект (ЛСК) – це різновид схематичної наочності, у якому поєднуються своєрідні знаки-сигнали з короткими записами, що несуть необхідну інформацію про певний художній твір, образи твору або теорію літератури до даного твору. Знаки-сигнали можуть бути у вигляді геометричних фігур, різноманітних стрілок, літер, візерунків, символів.

Пристаючи до складання ЛСК, окрім технологічних вимог, учитель повинен дотримуватися освітніх критеріїв, які визначають зміст і призначення ЛСК як засобу навчання й розвитку. За цими критеріями:

- зміст ЛСК повинен відповідати освітньому рівню дітей;
- використання ЛСК має сприяти досягненню навчальної мети (засвоєнню питань історії, теорії літератури, проникненню в ідейно-тематичний зміст, проблематику художнього твору, усвідомленню його композиційних особливостей, осягненню зв'язків і співвідношень між героями й подіями тощо); сприяти розвитку вмінь і навичок учнів виконувати різні розумові операції; кращому запам'ятовуванню учнями навчального матеріалу;
- ЛСК має слугувати дидактичним матеріалом в організації самостійної роботи школярів у класі і вдома;
- використання ЛСК має сприяти створенню проблемних ситуацій, проведенню пошукової роботи; бути засобом урізноманітнення подання навчального матеріалу для активізації навчального процесу.

Класифікація ЛСК проводиться за такими критеріями:

- за засобом зображення;
- за призначенням;
- за змістом зображеного;
- за обсягом зображеного;
- за етапами вивчення художнього твору [4; 7].

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

За засобом зображення ЛСК поділяються на:

- оригінальні полі(моно)зображальних ЛСК у готовому вигляді, або в напівготовому вигляді, або у вигляді тесту;
- оригінальні полі(моно)зображальних ЛСК, що складаються на дошці під час пояснень учителя без участі учнів;
- оригінальні полі(моно)зображальних ЛСК, що складаються на дошці за участю учнів;
- оригінальні полі(моно)зображальних ЛСК, що складаються учнями самостійно (вдома або в класі).

Монозображальні ЛСК – це схеми, які допомагають розкрити одне питання (проблему твору, характер героя, композицію твору тощо) на одному з етапів уроку.

Полізображальні ЛСК – це схеми, які ілюструють коло питань, що розглядатимуться впродовж уроку.

За змістом зображеного логічні схеми-конспекти поділяються на:

- ЛСК із зображенням структури твору;
- ЛСК із зображенням розвитку сюжетної лінії;
- ЛСК із зображенням системи образів та взаємин між ними;
- ЛСК із зображенням еволюції характеру героя;
- ЛСК із зображенням конфлікту твору в розвитку;
- ЛСК із зображенням шляхів вирішення автором проблеми у творі;
- ЛСК із зображенням шляхів розкриття головної думки твору через виявлення його ідейно-тематичного змісту, проблематики;
- ЛСК із зображенням причинно-наслідкових зв'язків між подіями і вчинками героя;
- ЛСК із зображенням характерних ознак окремого етапу (етапів) розвитку світової або національної літератури;
- ЛСК із зображенням впливу соціально-економічних, політичних чинників на розвиток літературного процесу в окремій країні або країнах світу;
- ЛСК із зображенням спільного й відмінного двох або більше героїв;
- ЛСК із зображенням складових елементів теоретичних понять;
- ЛСК із зображенням віх із життя і творчості письменника.

За обсягом зображеного логічні схеми-конспекти поділяються на:

- монозображальні ЛСК (до вивчення окремих питань);
- полізображальні ЛСК (до вивчення кола питань під час аналізу твору).

За етапами вивчення художнього твору логічні схеми-конспекти поділяються на:

- ЛСК до етапу підготовки до сприйняття художнього твору;

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

- ЛСК до етапу підготовки аналізу художнього твору;
- ЛСК до етапу аналізу художнього твору;
- ЛСК до підсумкового етапу вивчення художнього твору;
- ЛСК до етапу написання творчих робіт.

Логічні схеми-конспекти можна застосовувати і як індивідуальну, і як фронтальну форми роботи.

Наприклад, у п'ятому класі учні із задоволенням складають найпростіші схеми – це «сюжетні ланцюжки», у яких напрям стрілочки вказує на подальший розвиток дії у творі (рух уперед).

«Сюжетний ланцюжок»

Г. К. Андерсен, казка «Снігова королева»

Дзеркало ⇔ Кай і Герда ⇔ Снігова королева ⇔ Герда
⇔ Жінка-чарівниця ⇔ мудрий крук ⇔ принц і принцеса ⇔
маленька розбійниця ⇔ олень ⇔ лапландка і фінка
⇔ Снігова королева ⇔ лапландка, фінка і олень ⇔ маленька
розбійниця ⇔ Кай і Герда ⇔ повернення додому,
подорослішали.

Після того як п'ятикласники разом з учителем склали такий «ланцюжок», можна дати учням завдання:

1. Якщо необхідно (на вашу думку), додайте в даний «ланцюжок» щось нове.

2. Який би ви склали «сюжетний ланцюжок» за казкою «Снігова королева»?

Для учнів 10-11 класів пропоную скласти «психологічний ланцюжок». Наприклад, до твору Франца Кафки «Перевтілення».

- ↔ тісний зв'язок
- ⇔ не тісний зв'язок
- односторонній зв'язок

«Психологічні ланцюжки»:

1) Грегор-людина ? батько ? сестра Грета
?

Навколишній
світ

2) Грегор-комаха ? сестра Грета ? мати ? Грегор-людина

Клас об'єднано у дві дослідницькі групи. Кожна група отримала картку з «психологічним ланцюжком».

Завдання для дослідницьких груп:

1. Ви уважно аналізуєте ці ланцюжки.
2. На інших картках у верхній частині «Завдання супернику – розплутай» записуєте «заплутані» ланцюжки. Суперники їх виправляють.
3. Потім по одному члену групи виходять до дошки й запи-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

сують виправлений варіант. Відповідачі доводять, чому саме вважають такий «психологічний ланцюжок» правильним.

4. Відповіді звіряєте з картками, отриманими раніше.

Подібні завдання сприяють розвитку вмінь і навичок учнів аналізувати текст, самостійно виявити прогалини в знанні твору допомагають учням визначити психологічні або сюжетні зв'язки між героями вказаного твору, а також підготують учнів до наступної навчальної ситуації на уроці – вирішення проблемних питань у певному творі.

Збірка «Квіти зла» Ш. Бодлера (рис. 1) – це схема, яка складається у вигляді квітки під час аналізу збірки Шарля Бодлера «Квіти зла». За даною схемою на наступному уроці можна перевірити знання учнів: композиція збірки, її ідейний зміст, характеристика окремого циклу збірки.

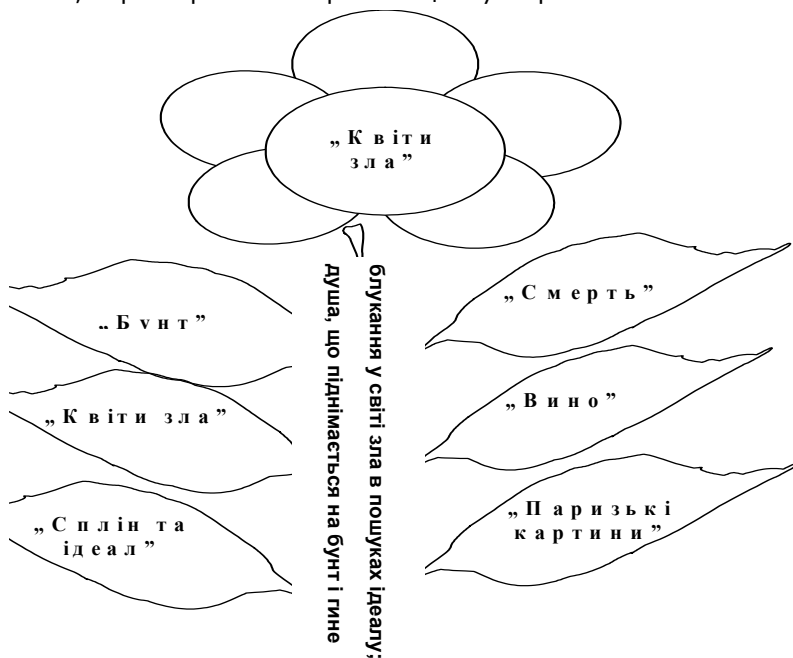

Рис. 1 ЛСК до збірки Ш. Бодлера «Квіти зла»

«Божественна комедія» Данте Аліґ'єрі (рис. 2)– ця схема складається під час аналізу твору Данте за основним принципом самої поеми – триєдності. Дану логічну схему-конспект можна подати в готовому вигляді, щоб перевірити домашнє завдання, яке є випереджаючим (прочитати характеристику поеми в підручнику й самий її текст).

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

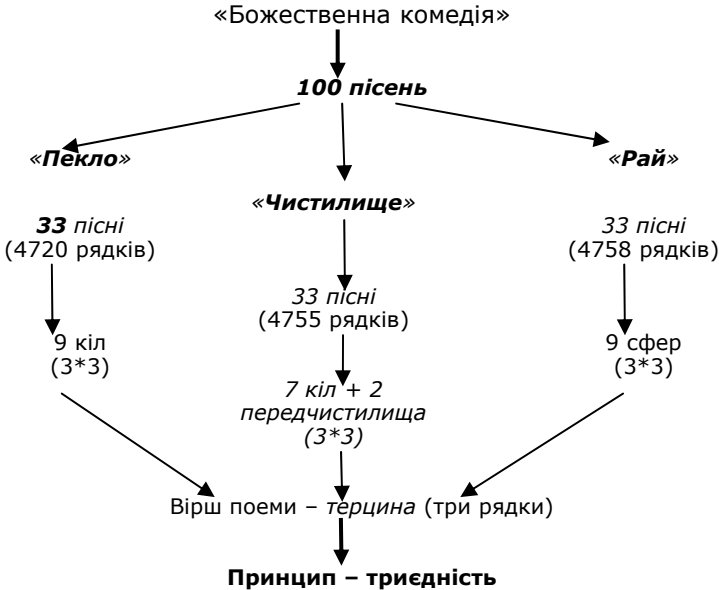

Рис. 2 ЛСК до твору Данте Аліґ'єрі «Божественна комедія»

Простір уяви старшокласників іноді не має меж, тому логічні схеми-конспекти, звичайно, складніші й можуть бути схемами-малюнками.

Логічну схему-конспект до новели Франца Кафки «Перевтілення» (рис. 3) можна використовувати на будь-якому етапі аналізу вказаного твору. Наприклад, етап уроку – сприйняття й осмислення нового матеріалу.

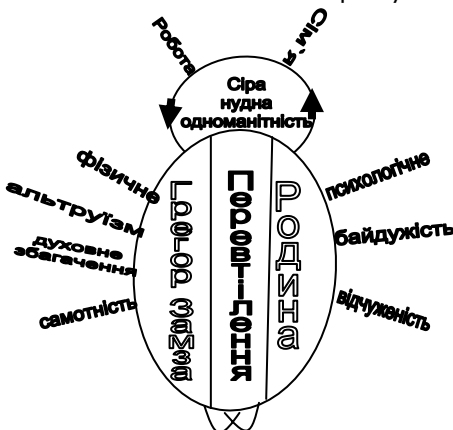

Рис. 3 ЛСК до новели Ф. Кафки «Перевтілення»

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

«Прокинувшись одного ранку з неспокійного сну, Грегор Замза побачив себе у своєму ліжку перетвореним на велику комаху».

Перетворився головний герой новели на жука. За допомогою даної схеми дослідіть внутрішню психологію Грегора Замзи, його зв'язок із родиною, ставлення сім'ї до нього. Порівняйте внутрішні, душевні зміни Грегора Замзи і його родини після перетворення. (Учні досліджують схему, обґрунтовують власні думки).

За допомогою логічних схем-конспектів учитель може виявити приховані таланти учнів: діти, які не вміють (або іноді не хочуть) висловлювати власну думку щодо прочитаного твору, отримують завдання скласти самостійно схему в будь-якій формі та пояснити її. Наступного уроку такі діти, нехай їх лише один-два учня, показують власний «шедевр» і розповідають про нього.

Буває так, що учні змінюють схему-конспект, запропоновану вчителем: їм не сподобалися фігури, колір чи розташування блоків, а це означає, що учні починають мислити творчо, аналізувати прочитане, щоб довести, чому вони саме так змінили схему.

Аналіз досвіду багатьох учителів показав, що використання логічної схеми-конспекту на уроках світової літератури дозволяє учням вільніше орієнтуватися під час аналізу художнього твору в проблемних ситуаціях, засвоювати оглядові теми, робити висновки, давати характеристику героям. Пояснюючи матеріал, учитель спирається на логічну схему-конспект, яка знаходиться перед очима учнів, і свідомо чи несвідомо відкладається в пам'яті.

Складні поняття, поширені міркування на логічній схемі-конспекті показано у скороченій, доступній для учнів формі. Це свого роду план повідомлення, який допомагає поетапно сприймати, засвоювати, а потім відтворювати матеріал. Слово вчителя (або учня, який виконує роль учителя), підкріплене демонструванням, на 70-80% забезпечить ефективність, результативність уроку. Опорна схема є й засобом перевірки знань учнів. Учень, що не в змозі аналізувати художній твір, за допомогою схеми може впоратися із завданням, як підказкою.

Робота з логічною схемою-конспектом – це універсальний засіб навчання в сучасній школі. Універсальність логічних схем-конспектів полягає в тому, що вони мають широке коло призначення: для вивчення нової теми, для формування навичок, для контролю знань.

Отже, використання методу логічних схем-конспектів на уроці світової літератури сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу, формуванню й розвитку вмінь і навичок аналізувати текст, структурувати його, систематизувати, узагальнювати навчальний матеріал. Логічні схеми-конспекти виконують функцію стимулятора творчих здібностей учнів, допомагають залучати до осмисленої роботи на уроці.

Література:

1. Бей Г. С. Практичне застосування логічних схем-конспектів на уроках зарубіжної літератури// Зарубіжна література в школі. – 2009. – №15-16 (111-112)/ серпень. – С. 11-14.
2. Железнякова Т. А. Використання логічних схем на уроках літератури // Зарубіжна література. – 2003. – №21-23 (325-327)/ червень. – С. 44-52.
3. Лісна Л. Ф. Використання логічних схем-конспектів на уроках зарубіжної літератури// Зарубіжна література в школі. – 2007. – №22 (70)/ серпень. – С. 20-25.
4. Матюшкіна Т. П. Методика використання логічних схем-конспектів на уроках зарубіжної літератури// Зарубіжна література. – 2003. – №21- 23 (325-327)/ червень. – С. 2-43.
5. Мыслители древнего и средневекового Китая/ Сост. Г. В. Остапенко. – М. : АСТ; Харьков: Торсинг, 2005. – С. 76.

Супрун Т. П. *

**МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ
МЕТОДІВ РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЛІТЕРАТУРИ (ІЗ ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ
ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ)**

У статті автор обґрунтовує питання актуальності методу дослідження в умовах модернізації освітньої системи, пошуку педагогічних технологій, які б підвищували рівень самостійності мислення, пізнавальної та творчої активності. Розкриває суть методу, шляхи та систему впровадження за принципом нарощування трудності, теоретичні положення ілюструє прикладами із власного педагогічного досвіду, стосується питання перспективи використання набутих учнями знань та вмінь.

Сучасні зміни в системі освіти відзначаються посиленням уваги до особистості учня, формування суб'єкт-суб'єктних відносин і зумовлюють пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищенням розумової творчої активності, потребу у вдосконаленні всіх компонентів навчального процесу. Насамперед, модернізація освітньої системи вимагає використання таких педагогічних технологій, які б не просто поповнювали знання учнів, а й розвивали б самостійність, уміння творчо мислити, розв'язувати навчальні й практичні завдання, застосовувати їх у практичній діяльності.

Реалізація цього завдання можлива за умови впровадження активних методів навчання пошукового спрямування: проблемний виклад, частково-пошуковий або евристичний, дослідницький метод. Ці методи пов'язані з рівнем розумової активності та типом пізнавальної діяльності. Для них характерне зростання рівня напруженості мислення, якого досягають учні за запропо-

* © Супрун Т. П.